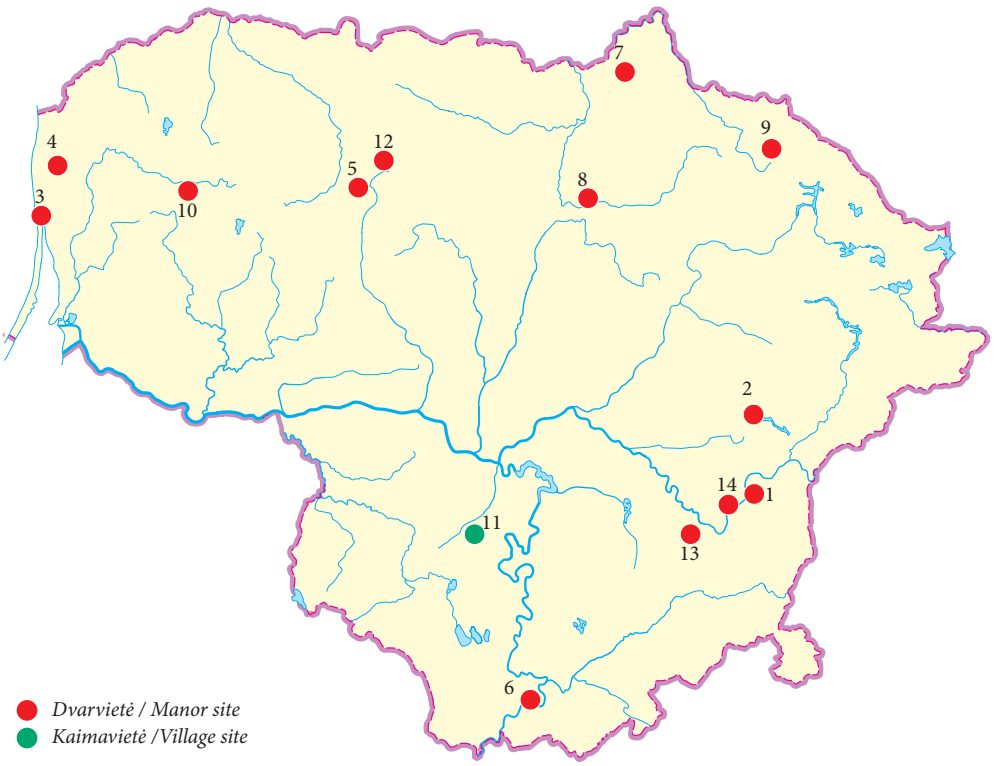
VII. Dvarvietės ir kaimavietės
Manor and Village Sites

1. *Antaviliai*
2. *Dubingiai*
3. *Klaipėda (žr. II)*
4. *Kretinga*
5. *Kurtuvėnai*
6. *Liškiava (žr. II)*
7. *Mantagailiškis*
8. *Paliūniškis*
9. *Rokiškis*
10. *Sendvariai*
11. *Skituriai*
12. *Šiauliai*
13. *Trakai*
14. *Verkiai*

Ugnius Budvydas

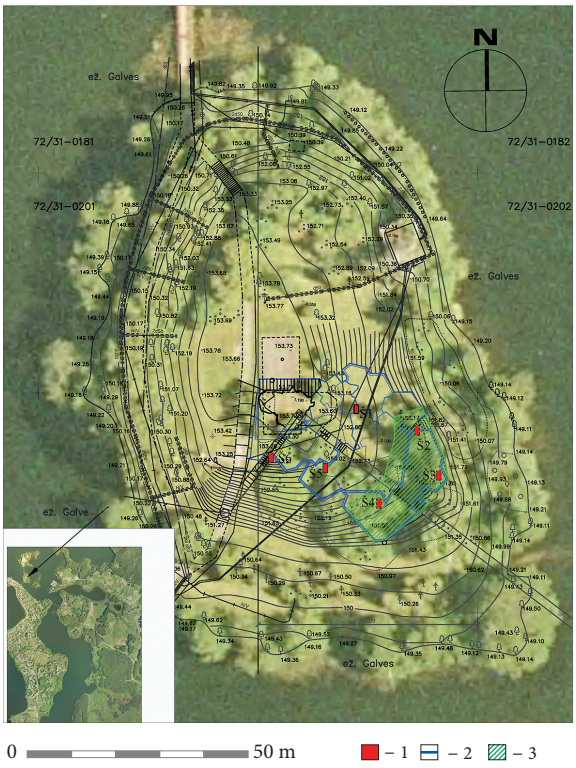
Žvalgomieji tyrimai Karaimų saloje Trakuose

Trakų senojo miesto vietoje (UK 27125), Karaimų (Karvinės) salos (Galvės ežeras) PRdalyje planuojamo statyti paminklo Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Vytautui vietoje 2014 m. vykdyti žvalgomieji tyrimai (1 pav.). Jais siekta nustatyti, ar šioje vietoje yra susiformavęs vertingas archeologinis kultūrinis sluoksnis, koks jo išlikimo laipsnis. Archeologinių tyrimų metu Karaimų salos PR dalyje iškasti 6 šurfai, kurių bendras plotas buvo 12 m^2, aptikti 26 radiniai perduoti TIM.

Žinių apie Karaimų salos pastatus nėra. Yra tik žinoma, kad saloje buvusį dvarą 1520 m. įsigijo Ivanas Sapiega. Pastarajam taip pat priklausė ir šalimais esanti Bažnytėlės sala. Dvaras buvo nupirktas iš Jono Liutauro Chreptavičiaus. 1520–1522 m. J. Sapiega Bažnytėlės saloje pastatė Šv. Jurgio cerkvę, kuri vėliau tapo giminės mauzoliejumi. 1527 m. Sapiegų turto dalybose yra užuomina, kad jiems priklausė sklypai tarp tiltų saloje einant į ,,mažąjį miestą“ (Lisauskaitė B., Trakai iki septynioliktojo šimtmečio, *Trakų istorinis nacionalinis parkas – UNESCO Pasaulio paveldo sąrašuose: poreikis ir galimybės,* Kaunas, 2003, p. 71).

Anksčiau Karaimų saloje nevykdyti jokie archeologiniai tyrimai. Tik 1968 m. šalia esančioje Bažnytėlės saloje kasinėjo archeologas K. Mekas ir architektas S. Mikulionis. Kasinėjimų metu buvo nustatytas čia stovėjusios cerkvės planas.

Karaimų (Karvinės) sala yra apytiksliai 9600 m^2 dydžio – 126 m ilgio, 84 m pločio. Jos altitudės yra H_{abs} 153,78 m aukščiausioje vietoje – H_{abs} 149,10 m žemiausioje vietoje. Salą

1 pav. Tyrimų Karaimų saloje (Trakai) situacijos planas: 1 – šurfai; 2 – projektuojamas paminklas; 3 – archeologiniu požiūriu vertingas sluoksnis. U. Budvydo brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation on Karaimai Island (Trakai): 1 – test pits; 2 – the planned monument; 3 – the archaeologically valuable layer.

su salos pilimi bei Trakų senamiesčiu jungia du mediniai tiltai. Tarybiniu laikotarpiu Karaimų saloje, jos centrinėje dalyje, aukščiausioje vietoje buvo įrengta vasaros kavinė su rūsiais, vietinių dar vadinta „Paplavoku“. Šiuo metu jos vietoje išliko tik 22x9 m dydžio betoninė aikštelė su rūsiais. Salos ŠR dalyje įrengta elektros pastotė bei įvairiose vietose po žeme nutiesti apšvietimo ir elektros aukštos įtampos kabeliai.

2 pav. Šurfuose 3 ir 4 rasta buitinė keramika (1–3 – šurfas 3; 4, 5 – šurfas 4) bei galąstuvas (7 – šurfas 4). U. Budvydo nuotr.

Fig. 2. Household pottery discovered in test pits 3 and 4 (1–3 – test pit 3; 4, 5 – test pit 4) and a whetstone (7 – test pit 4).

2014 m. žvalgomųjų tyrimų metu šurfe 2 10 cm gylyje fiksuotas 50–55 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontas su negausiais XVIII–XIX a. radiniais (6 buitinės keramikos fragmentai). Šurfe 3 apie 10 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus aptiktas kultūrinio sluoksnio horizontas su XVII–XIX a. žiestos neglazūruotos oksidacinės ir redukcinės keramikos fragmentais (6 vienetai) (2 pav.). Tai lėkščių, puodų šukės, puoštos horizontaliais grioveliais, įkartėlėmis. Antrasis kultūrinio sluoksnio horizontas išskirtas 74 cm gylyje (H_{abs} 151,20 m) ir siejamas su tyrimo aplinkoje buvusia ūkine duobe. Joje rasti keli ožkos kaulai, 4 puodų šukės, 2 molinių plytų fragmentai. Plytos nuo karščio deformuotos, savo forma ir dydžiu artimos naudotoms statant Trakų salos pilį. Visi radiniai aptikti 75–125 cm gylyje. Duobės apačia pasiekta 1,25 m gylyje (H_{abs} 150,74 m), datuojama apytiksliai XVII–XVIII a. Tikslesniam datavimui reikia platesnių tyrimų.

Šurfe 4 25 cm gylyje rudo žvyro įžemyje aiškiai išskirtas ūkinės duobės kontūras, kurio likusi dalis buvo už šurfo ribos. Duobė buvusi taisyklingo apskritimo formos. Jos dugnas pjūvyje pasiektas 75 cm gylyje (H_{abs} 151,12 m). Jis plokštėjantis, nuožulniais kraštais. Tyrimo metu duobėje rastos 3 stambios raudonų plytų duženos, akmeninis galąstuvas bei 4 buitinės keramikos šukės, degtos redukcinėje aplinkoje (2 pav.). Taip pat duobėje buvo užkasti keli kiaulės kaulai. Aptikta ūkinė duobė datuojama XVII a.

Šurfuose 1, 5 ir 6 archeologiniu požiūriu vertingų struktūrų nerasta, aptiktos tik kelios atsitiktinės XVII–XIX a. puodų šukės. Tyrimo metu konstatuota, jog Karaimų salos PR dalyje, jos pakraščiuose gali būti išlikę nesuardyto vertingo archeologinio kultūrinio sluoksnio ar įgilintų struktūrų, siejamų su XVI–XVII a. šioje saloje buvusios dvarvietės liekanomis.

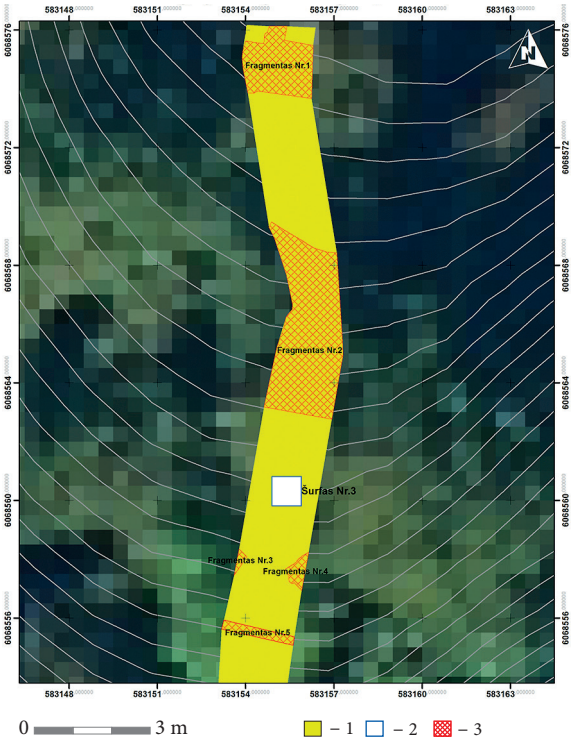
The field evaluation on Karaimai Island in Trakai

In 2014, an evaluation (6 test pits, a total of 12 m^2) was conducted at the site of a monument, dedicated to Grand Duke Vytautas of Lithuania, that is planned for the SE part of Karaimai (Karvinė) Island (in Lake Galvė) in Trakai Old Town (Fig. 1). The manor of the magnate Sapiega family existed on the island in the 16th century. A 50–55 cm thick cultural layer and sunken structures with household pottery and other finds characteristic of the 17th–19th centuries were recorded in test pits 2, 3, and 4 (Fig. 2).

Mantas Daubaras,
Robertas Zilinskas,
Marius Putrimas

Verkių dvarvietės P dalis

Verkiai istoriniuose šaltiniuose minimi nuo XIV a. II pusės. Žinoma, jog 1387 m. Jogaila, įsteigęs Vilniuje vyskupiją, jos vyskupams, be kitų žemių, užrašė Verkius vasarvietei pastatyti. Paskutinis Verkiuose statė vyskupas I. J. Masalskis XVIII a. II pusėje. Verkių klasicistinis ansamblis buvo suprojektuotas ir pradėtas statyti 1769 m. Lietuvos architekto M. Knakfuso, iš jo rūmų statybą perėmė L. Stuoka-Gucevičius, dirbęs Verkiuose iki 1788 m. 1842–1844 m. Verkių rūmai buvo rekonstruoti: išgriauti iki tol stovėję centriniai rūmai, prie šoninio R sparno pristatyti Š galo bokštas, salės priestatas, kitame pastato gale prijungta stiklo ir geležies konstrukcijos oranžerija. Dabartinė buvusi Verkių dvaro sodyba užima 82,4 hektaro bendrą plotą, joje išsidėstę 29 dvaro pastatai.

1 pav. 2014 m. atidengtų mūrų situacijos planas: 1 – 2014 m. žvalgyta teritorija; 2 – 2014 m. tirtų šurfų vietos; 3 – 2014 m. atidengtų mūrų vietos. Sudarė M. Daubaras.

Fig. 1. Situation plan of the masonry walls unearthed in 2014: 1 – area surveyed in 2014; 2 – test pits excavated in 2014; 3 – locations of the masonry walls unearthed in 2014.

Archeologiniai tyrimai Verkių dvaro sodybos komplekse, užvažiuojamųjų namų teritorijoje (UK 24996) atlikti 2005 m. Čia buvo ištirtas 47 m^2 bendras plotas (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 207–211). 2007 m. archeologiniai tyrimai atlikti dvaro sodybos aukštutiniame parke (UK 25022), kur ištirtas 154 m^2 plotas, aptikta XIX a. viduriu – XX a. pradžia datuojamų radinių (*ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 248–251). 2010 m. žvalgomieji tyrimai atlikti Verkių dvaro